

Bergshamra kyrka

Antikvarisk kontroll vid fasadarbeten mm, Bergshamra kyrka, Solna socken,
Solna kommun, Uppland

Eva Wallström
Rapport 2005:5

Bergshamra kyrka

Antikvarisk kontroll vid fasadarbeten mm, Bergshamra kyrka, Solna socken,
Solna kommun, Uppland

Eva Wallström
Rapport 2005:5

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Stockholm 2005

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Administrativa uppgifter	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	8
Utförda åtgärder	9
Avvikelser från arbetshandlingar	12
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	12
Övriga handlingar med relevans för ärendet	13

Sammanfattning av utförda åtgärder

Bergshamra kyrka har i två etapper genomgått fasadarbeten som syftat till att byggnaden ur teknisk- och arkitektonisk synvinkel ska vara välfungerande. Detta har bl a inneburit att sekundära fönster- och dörrpartier bytts ut mot nya lika de ursprungliga. Kyrkans fasader av betongelement har omfogats. Kyrkans ursprungliga färgsättning har återskapats exteriört och interiört avseende ffa dörr och fönsterpartier. Byggnaden har brandsäkerhets- och handikapps- anpassats.

Bergshamra kyrkas syd fasad efter restaureringen. Foto Mattias Ek, bild lx:20041247.

Administrativa uppgifter

Objekt: Bergshamra kyrka

Socken: Solna

Kommun: Solna

Landskap: Uppland

Arbetshandlingar: etapp 1 Beskrivning från KB Byggkonsult 2001-03-06, ritningar och arbetshandlingar 20020611/rev020909 Hidemark och Stintzing

Etapp 2 Ritningsunderlag från Hidemark & Stintzing Arkitekter AB 20040312.

Länsstyrelsens beslut: etapp 1; 2041-2001-1734 daterat 010531, etapp 2; 433-04-21457 daterat 040601.

Byggherre/beställare: Solna-Råsunda kyrkliga samfällighet

Byggleddare/arkitekt: Krister Berggren Byggkonsult AB

Konsulter: Hidemark & Stintzing Arkitekter AB

Entreprenörer: etapp 1 Byggnadsfirma G Insulander AB

Antikvarisk kontrollant: Eva Wallström, Stockholms läns museum

Byggnadstid: etapp 1; sep 2002-dec 2003 och etapp 2; juni-dec 2004

Antikvarisk slutbesiktning: etapp 1; 5 dec 2003 och etapp 2; 15 okt 2004.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Bergshamra kyrka byggdes 1962-1963. Kyrkan ritades av arkitekt Georg Varhelyi och har formen av en kub. Kyrkan är utformad och placerad för att samspela med bebyggelsen i Bergshamra centrum. Fasaderna är platsgjutna med fabriksstillverkade fasadelement av betong. Elementen har en struktur formad av de brädor som utgjort formen. Fasadelementen är utvändigt fogade med mjukfog och denna fogning har varit ett återkommande underhållsproblem.

Klockorna är indragna i ett hörn av byggnaden och syns från kyrkorummet genom en stora glasruta. Byggnadens alla in- och utvändiga ytor är obehandlad betong. Enbart snickeri och smide är målat, brutet vitt respektive gråsvart.

Kyrkorummet mot altaret. Foto Mattias Ek, bild lx20041217

Kyrkans arkitektoniska uttryck förvanskades under 1980-talet då fönster och dörrar byttes ut, från att ha varit i järn, till aluminium utförd med en annan konstruktion och andra dimensioner. Samtliga fönsterbågar och dörrar, även en hel del interiöra delar, målades lila. Aluminiumbågarna på södersidan placerades felaktigt så att vatten som hamnade bakom fasadelementen rann in rummen.

Kyrkorummet var från början utan all färg, med vit klädsel på bänkarna. Arkitektens tanke var att rummet utan färger var som "...en betongskulptur där ljuset är i kontakt med andra substanser, med luftrummet." (Georg Varhelyi i Arkitektur 1964, nr 12). Altare, dopfont, prediksstol och läktare, allt är i betong. Senare har en del konstnärlig utsmyckning tillkommit, framför allt den textil i applikationsteknik som hängts upp på väggen bakom altaret. Textilen är utförd av Anna-Lisa Odelqvist-Kruse.

Utförda åtgärder

De åtgärder som vidtagits har utförts i två etapper. Den första etappen behandlade sydfasaden samt en inre trapphiss. Dessutom utformades norrsidans entré, kyrkans huvudingång, såsom den från början var avsedd att se ut, vilket också innebär att den nu uppfyller rådande brandsäkerhets- och tillgänglighetskrav.

Målet med etapp 1 var att testa hur man bäst skulle gå tillväga för att få en fasad med välfungerande fogar. Fogar som håller vatten ute och om det ändå kommer in; snabbt släpper ut det så att det inte åstadkommer skada. Det system som valdes beskrivs enklast med hjälp av en ritning, se ritning A114. Fogningen utfördes med Sikaflex-15LM, kulör betonggrå (NCS2502-Y). En plan fogyta med indragen fog och intermittenta avbrott för tryckutjämning och utdränering utfördes i överkant av varje vertikalfog. I innerkant på horisontalfogar monterades en extra bottenlist och fogmassa. (Bottenlist av skummad polyten med slutna celler, diameter 10% större än fogbredden)

Söderfasadens dörr- och fönsterparti före restaureringen. Foto Ridde Johansson. Bild ld20020149b.

De i sen tid tillkomna, felkonstruerade fönster- och dörrpartierna på bottenvåningens sydsida, byttes ut mot partier konstruerade med de ursprungliga ritningarna som förlaga, dvs med bågar av järn som placerades i liv med fasaden. Ett tillskott jämfört med de ursprungliga är att det i överkant på bågen sitter en dräneringsplåt. Dessa ersätter senare ditsatta plåtbleck som var infrästa i betongen ovan fönstren. Det stora fönsterpartiet på övervåningens sydsida, som tillhör kyrkorummet, är intakt med ursprungliga bågar. Kyrkans samtliga fönster har målningsbehandlats. På bottenvåningens sydsida har fönstersmygarna målats i en vit kulör lika tidigare.

Dörr- och fönsterpartier levererades rostskydds- och täckmålade, sista strykningen penselströks med alkydoljefärg. (I etapp ett utfördes rostskyddsbehandlingen enligt beskrivningen med blymönja, i etapp två frångick målaren handlingen och använde ett rostskyddssystem från Alcro. Detta accepterades i efterskott.) Färg och kulör lika den ursprungliga som finns bevarad på flera håll i och utanpå kyrkan; NCS 7502B, en gråsvart kulör.

Betongelementen behandlades sedan av stenkonservator Svante Nilsson, Prolithos. Arbetet gick ut på att laga i mekaniska skador på betongelementen, ta bort löst sittande betong orsakad av rostsprängning från underliggande järn. Med hjälp av Fenofalin kontrollerades pH och betongen närmast armeringen togs bort. Armeringen rengjordes från rost och penslades med Stocrete TK i två omgångar. Ilagning utfördes med Stocrete SM till en struktur lika omgivande ytor. Vid behov patinerades lagningarna. En detaljerad beskrivning av arbetena finns i Prolithos konserveringsrapport, dat 20041229.

Trapphissen som monterades i kyrkans smala innertrappa målades in i den gråsvarta kulör som finns på allt järn i kyrkan. En barngrind ritades och placerades i början av trappan på nedervåningen.

Huvudentrén på norrsidan före respektive efter restaureringen. Foto Ridde Jobansson bild 20020257b och Mattias Ek bild lx20041221b.

Etapp 2

I etapp 2 fortsatte arbetena med de övriga fasaderna. Behandlingen med fogning och konservatorsarbeten blev fortsatt lika den för etapp 1 beskrivna. På norrfasaden byttes det östra, höga fönstret ut, lika sydsidans. På östsidans förändrades en ursprungliga utrymningsdörr för att klara moderna brandsäkerhetskrav. Genom att den nya dörren och karmen placerades utanför fasadliv kunde öppningens bredd vidgas utan ingrepp i betongelement eller stomme.

På västsidan byttes inte fönstren från 1980-talet ut. De är här rätt placerade i fasaden, dvs i liv med betongelementen och har därför inte samma tekniska problem som de övriga. De målades lika övriga.

Kyrkan har ett flakt koppartak som vid takfoten avslutas med en enkel hängskiva. Konstruktionen under hängskivan behövde förändras för att säkerställa att inte vatten kan ta sig in mellan takfot och betongelement. En ritning upprättades av Krister Berggren, daterade 9/6 -04. Ett missförstånd gjorde att hängskivan byttes ut, vilket varken var angivet eller nödvändigt. Resultatet av detta beskrivs närmare under rubriken "Avvikelser från arbetshandlingar". Sydsidan var redan åtgärdad i etapp 1, en del av hängskivan byttes där ut mot ny kopparplåt, orsakat av att man där var tvungen att lägga om några delar av taket.

Interiört målades de delar i kyrkan som blivit lila på 1980-talet åter i sin ursprungskulör, NCS 7502B. Det gällde även senare tillkomna delar som dörren mellan entréhallen och kyrkorummet, liksom den trälist som håller de glas som sitter mellan undersida läktare och i överkant på kyrkorummets norrvägg. Där var ursprungligen helt öppet.

Kyrkorummet åt nordväst med läktaren och fönstret mot klockorna. Foto Ridde Johansson, bild ld20020257b.

I trappan upp till läktaren har en sekundär, klumpig gallergrind ersatts av en glasad järndörr. På läktaren har förslag redovisats för att sätta upp ett räcke för att uppnå den höjd på läktarbarriären som krävs enligt olika säkerhetskrav. Länsmuseet har ställt sig negativ till ett fast räcke och konstruktiva diskussioner har förts med inblandade om att istället konstruera ett upp- och nedfällbart räcke. Läktaren används så få gånger per år och har samtidigt en så stor betydelse för rummets gestaltning att en sådan lösning vore den bästa. Se även länsmuseets yttrande från den 6/5 2004, dnr. 2004:067.

Avvikelser från arbetshandlingar

Takets hängskiva på ffa nordsidan men även delar av västsidan byttes felaktigt ut. I ett vällovligt försök att rätta till misstaget användes en äldre plåt för den nya hängskivan. Denna plåt var ärgad grön, något den ursprungliga skivan inte var, utan bara mörk och matt eftersom den sitter vertikalt och därmed inte grönärgad i samma utsträckning som horisontellt liggande kopparplåt. Kyrkans arkitektur är stram och med ett fåtal detaljer. Detta gjorde att den gröna hängskivan blev ett störande inslag, både på nordsidan och på östsidan där mellan ny grön respektive gammal "svart" hängskiva blev iögonfallande. Det beslutades att plåten måste åtgärdas. Efter förfrågningar hos plåttillverkare och plåtslagare mfl bestämdes att den grönärgade plåten skulle slipas med "Scotch Brite" eller motsvarande för att komma ned till den rena ytan. Plåten får sedan mörkna med hjälp av tiden, något som den tidigare bytta motsvarigheten på sydsidan redan visade goda tecken på.

Kyrkan från nordost, entrédörren är utbytt men ännu inte det böga fönsterpartiet och östgavelns utrymningsdörr. Foto Mattias Ek, bild lx20041248b.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna har återskapat mycket av kyrkans ursprungliga arkitektoniska uttryck. De nya fönster- och dörrpartierna färgsatta i ursprungskulören har varit mycket positiva för upplevelsen av kyrkan. Omfogningen har utförts så att kyrkan nu fungerar väl ur såväl teknisk som estetisk synvinkel.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Byggmötesprotokoll från etapp 1 resp. 2.

Länsstyrelsens beslut etapp 1

Länsstyrelsens beslut från etapp 2, 433-04-21457.

Länsmuseets slutbesiktnings utlåtande för etapp 1 resp. 2

Protokoll från "Överläggningar rörande byggprojekt i Råsunda/Solna församlingar", daterat 2002-02-06.

Ritningar, Hidemark och Stintzing Arkitekter AB, dat 2004-03-12

Bygghandling, dat 2004-04-01, rev 2004-06-02, Krister Berggren Byggkonsult AB

Skrivelse om Bergshamra kyrkas fasadproblem, skriven av Krister Berggren Byggkonsult AB, 2001-03-16.

Konserveringsrapport, gällande Isagning av betongelement på Bergshamra kyrka, Solna. Prolithos, Stenkonservering AB 2004-12-29.

Ansökan om tillstånd, fortsatta arbeten i Bergshamra kyrka, 2005-03-26.

Adress- och telefonlista

Tidskriften Arkitektur 1964, nr 12. Arkitekt Georg Varhelyi presenterar kyrkan i en artikel.